УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

УДК 94(477):«XVIII»:929:342.5

© Мар'яна Засипко
(Івано-Франківськ)

УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ ПЕРІОДУ ГЕТЬМАНУВАННЯ ДАНИЛА АПОСТОЛА

Подається аналіз українсько-російських відносин періоду гетьманування Д. Апостола. Описано заходи та реформи, які здійснювала імперська Росія відносно політичного становища Гетьманщини. Наведено порівняльну характеристику становища Війська Запорозького у період гетьманування Д. Апостола та за його попередників. Розкриваються основні етапи інкорпораційної політики Росії відносно України у другій чверті XVIII ст. Аналізуються заходи гетьмана Д. Апостола, які були спрямовані на збереження залишків автономії в козацькій державі. Відображено спроби Д. Апостола розширити зовнішньополітичний курс Гетьманщини.

Ключові слова: *Гетьманщина, Російська імперія, українсько-російські відносини, інкорпорація, реформи, автономія.*

М.Засыпко

Украинско-российские отношения периода гетманства Даниила Апостола

Подается анализ украинско-российских отношений периода гетманства Д. Апостола. Описаны мероприятия и реформы, которые осуществляла имперская Россия относительно политического положения Гетманщины. Приведена сравнительная характеристика положения Войска Запорожского в период гетманства Д. Апостола и при его предшественниках. Раскрываются основные этапы инкорпорационной политики России в отношении Украины во второй четверти XVIII ст. Анализируются мероприятия гетмана Д. Апостола , направленные за сохранение остатков автономии в казацком государстве. Отражены попытки Д. Апостола расширить внешнеполитический курс Гетманщины.

Ключевые слова*: Гетманщина, Российская империя, украинско-российские отношения, инкорпорация, реформы, автономия.*

M.Zasypko

Ukrainian-Russian Relations During the Period of Hetman Danylo Apostol

The article deals with the analysis of Ukrainian-Russian relations Hetman period D. Apostol. The author describes the measures and reforms carried out by Imperial Russia relatively to political situation of Hetman. There is the comparative characteristic of the Zaporozhian Army during Hetman D. Apostol and his predecessors. The basic steps of inkorporational policy towards Ukraine in the second quarter of XVIII century are described. The measures of Hetman D. Apostol, which were aimed to preserve the autonomy of the Cossack state, are described. The author displayed attempts of D. Apostol to expand the foreign policy of the Hetmanate.

Key words: *Hetman, Russian Empire, Ukrainian-Russian relations, incorporation, reform, autonomy.*

Питання українсько-російських відносин завжди було у полі зору вітчизняних дослідників. На особливу увагу заслуговують українсько-російські взаємини періоду гетьманування Д. Апостола. Перші спроби дослідити це питання було зроблено українським дослідником початку XX ст. І. Джиджорою[1] . Згодом цю проблему намагався висвітлити діаспорний науковець Б. Крупницький[2] у своїй монографії «Гетьман Данило Апостол та його доба». У радянський час дослідження з даної теми припинилися, оскільки період Гетьманщини було заборонено досліджувати, окрім епохи Б. Хмельницького. З проголошенням Україною незалежності відновилися дослідження питання зовнішньополітичних взаємин двох сусідніх держав – Гетьманщини та Російської імперії. На особливу увагу заслуговують напрацювання О. Гуржія[3] , В. Горобця[4] , Т. Коструби[5] , С. Пасічника[6] , В. Пришляка[7] та ін.

Після Полтавської битви і поразки мазепинців взаємовідносини Гетьманщини і Російської імперії значно погіршилися. Російський імператор Петро І вже у відкритий спосіб наголошував на політичній та економічній залежності Війська Запорозького від Петербурга. Ситуація дещо змінилася після смерті Петра І 1725 р. Кілька разів у владних колах Росії порушувалося питання про пом'якшення російської політики щодо України – бодай з огляду на перспективу війни з Туреччиною. Але реально справа була зрушена лише тоді, коли Олександр Меншиков, який після смерті Петра І став фактичним правителем Росії, посварився з Малоросійською колегією через те, що вона добросовісно обклала його українські маєтки податками. У 1727 р., після смерті цариці Катерини І і обрання на престол юного царя Петра ІІ, українцям дозволили обрати нового гетьмана. Ним став старий миргородський полковник Данило Апостол, колишній прихильник І. Мазепи та П. Полу-

ботка. Для контролю за виборами з Росії був надісланий міністр Колегії іноземних справ Федір Наумов, який залишився в Україні, ставши царським міністром-резидентом при гетьманові, але через кілька місяців назва його посади змінилася на «таємного радника»[8].

Невдовзі після обрання на гетьмана Д. Апостол виїхав до Москви на коронацію Петра II, де подав петицію про повернення «давніх вольностей» з часів Б. Хмельницького. Відповіддю на неї стали так звані «Рішительні пункти». У них, як завжди, заборонялося гетьманові підтримувати дипломатичні відносини з іншими державами, а листи від іноземних правителів мали пересилатися царю. Натомість зі сусідніми країнами Польщею і Кримом було дозволено контактувати, однак лише у прикордонних справах і з відома царя. Інші пункти стосувалися найманого війська, реформи судівництва, складення нового кодексу законів, торговельних питань тощо. Новому гетьманові вдалося самостійно сформувати новий склад старшини, а 1733 р. підпорядкувати своїй владі Київ[9].

Так, реставрувавши гетьманську форму правління, уряд Петра II де-факто відмовив українській громадськості в праві вільної елекції, передбачивши навіть можливість закриття ради в разі виходу подій з-під контролю царських представників. Крім того, влада нового гетьмана істотно обмежувалася навіть у порівнянні з попередником – І. Скоропадським. Відтепер у військових справах гетьман підпорядковувався російському представникові, з його прерогатив вилучалися фінансові функції, водночас повноваження царського міністра в Україні значно розширювалися[10].

10 серпня 1728 р. Данило Апостол у відповідь на прохання затвердити «статті» одержав так звані «Рішительні пункти», у яких зовсім не згадується про договір Війська Запорозького з російським урядом; вони мають форму «указу» царського уряду гетьманові. У цілому на статейні пункти Данила Апостола, витримані в дусі оборони української автономної державності, Москва відповіла цілою системою обмежень й ударом саме по державності. Щодо цього уряд Петра II пішов далі, ніж уряд Петра I[11].

«Рішительні пункти» – нормативний акт російської верховної влади, виданий у формі указу у відповідь на прохання гетьмана Данила Апостола про внормування українсько-російських відносин за допомогою договору. Акт складався з преамбули й 28 пунктів.

У Війську Запорозькому формально відновлювалася діяльність Генеральної військової ради, якій поверталися повноваження «вільними голосами обирати» гетьмана, але тільки за дозволом і згодою російського монарха (ст. 2); усувати гетьмана з посади стало виключно компетенцією імператора; на посади генеральної старшини й полковників добиралися по 2–3 кандидати, які подавалися на розгляд імператорові (ст. 3). Нововведенням були гарантії гетьмана, що на найвищі посади в козацькій державі можуть обиратися також іноземці, тобто росіяни; полк, старшина й сотники обиралися козаками та затверджувалися гетьманом; підтверджувалися права старшини на рангові маєтності козаків і селян – на володіння землею; полковники прирівнювалися до російських генерал-майорів, їм передбачалося надавати за службу землі й маєтки, однак царські грамоти на власність віднині мали видаватися лише за особистим проханням гетьмана й переважно тільки на час служби; гетьманський уряд позбавлявся права на дипломатичні відносини з іншими країнами, йому лише дозволялося вирішувати в присутності царського уповноваженого дрібні прикордонні справи з Річчю Посполитою, Кримським ханством; підвищувалася роль генеральної старшини у судових справах (ст. 1); відновлювався старий принцип «де три козаки, там два третього повинні судити»; уперше в офіційному акті вжито поняття «малоросійські права» (преамбула); рядових козаків повинні були судити курінні та інші отамани, селян – сільські отамани, міщан – війти «за своїми артикулами і від своїх людей»; вищою інстанцією визначалися суди сотенні та міські (гродські), далі – полкові; Генеральний суд, який тепер складався з трьох українців і трьох росіян, не був найвищим арбітром, бо його рішення можна було оскаржити гетьманові «яко президенту того суду». Якщо гетьман сумнівався щодо присуду, він збирав старшин, раду, котра мала повноваження не тільки скасовувати рішення Генерального суду, а й накладати на суддів штраф на користь незаслужено покараного. Невдоволені ухвалою гетьмана чи старшин ради отримували право скаржитися («бити чолом») імператорові або колегії закордонних справ, до якої в 1727 р. перейшло управління Гетьманською Україною; згідно з «Рішительними пунктами», у 1728 р. було введено ще одну посаду генерального підскарбія, яку займав представник царя. Це давало Москві можливість контролювати фінанси Гетьманщини[12].

Великою заслугою Д. Апостола в затвердженні цих «пунктів» стало те, що він зумів відстояти розширення повноважень старшин, рад у галузі організації торгівлі й промислів (ст. 15), спробував поставити перепони на шляху закупівлі за безцінь чи відвертого захоплення українських земель росіянами (ст.ст. 16, 19). Чисельність найманого війська обмежувалася до 3 полків (окрім реєстрових козаків). Гетьман з військового боку мав підлягати російському генерал-фельдмаршалові (ст.ст. 5, 6). Передбачалося перенести столицю Гетьманщини з Глухова «у більш зручне для України міс-

це» (ст. 11) тощо. Деякі вимоги гетьмана (про новий статус біженців з російської частини імперії, про виселення з України розкольників) імператор відхилив, одну статтю (про майно старшини) залишив без відповіді, розгляд ще однієї (про кордони зі Слобожанщиною) відклав. «Рішительні пункти» 1728 р., при всій їх обмеженості, дали можливість Данилові Апостолу на певний час загальмувати процес деформації Гетьманщини як політичного утворення[13].

У військовому відношенні гетьман підлягав генерал-фельдцехмайстрові князеві М. Голіцину (раніше тільки цареві). Обрання гетьмана могло бути проведене лише за згодою царя; Генеральний суд перетворено на колегіальну установу, у якій засідали троє українців і троє росіян, а головним суддею став не гетьман, а цар. Тяжким ударом було призначення окремого фінансового управління – «канцелярії зборів» з двома підскарбіями, росіянином й українцем, що послаблювало фінансові прерогативи гетьмана. Полковників і генеральну старшину призначав царський уряд. За гетьманом стежили, про кожний його крок доносили урядові. Він фактично був позбавлений права вести приватну кореспонденцію із закордоном, поїхати, коли хоче, до своїх маєтків (найбільші були Хомутець та Сорочинці)[14].

Влада гетьмана обмежувалася не лише «Рішительними пунктами». Наприклад, Верховна Таємна рада схвалила інструкцію таємному радникові Федору Наумову на час його перебування при новому гетьманові й «особливі секретні пункти» для нього. Таємний радник мав опікуватися добором на старшинські уряди вірних і доброзичливих осіб (за винятком євреїв) й організацією заходів по навіюванню «народу Малоросійському, а найбільше козакам», що імператор утримує їх у милості своїй при даних їм привілеях[15].

11 травня 1730 р. відбулася нарада канцлера Г. Головкіна, графа А. Остермана та князя О. Шаховського, на якій було складено чергову інструкцію для міністра-резидента такого змісту: «Якщо гетьман плануватиме від'їхати з Глухова у свої маєтності, разом з ним від»їжджати і генерал-майору разом з батальйоном солдатів Глухівського гарнізону». Крім того, гетьман повинен радитися з генерал-майором щодо кандидатур генеральних старшин або полковників, яким передавалося право управління Гетьманщиною на час його відсутності. Д. Апостолу заборонялося вирішувати державні справи в маєтностях і брати із собою у маєтки державну канцелярію[16].

Продовжувалося пряме втручання росіян в українське діловодство та судочинство. У 1729 р. з'явився указ Петра II, який зобов'язував переписати з української мови на російську всі державні постанови й розпорядження. З того часу в Генеральному суді засідало 6 членів – 3 українці й 3 росіяни[17].

Згодом імператриця Анна Іоанівна видала наказ з вимогою Д. Апостолу розглядати земельні спори не одноосібно, а разом з київським генерал-губернатором М. Шереметьєвим. А в січні 1733 р. в українських судових інстанціях упроваджується спеціальне розпорядження Сенату – російським чинам Генерального суду під час розгляду справ більше зважати на «государевы законы», а не на місцеві правові норми[18]. Щоб ще більше фінансово ослабити Гетьманщину, царська влада призначила в Гетьманщині двох генеральних підскарбіїв: колишнього лубенського полковника українця А. Марковича (особистого ворога гетьмана Д. Апостола) і росіянина І. Мякініна. Було відокремлено державний скарб від приватного скарбу гетьмана, який передано під контроль російського уряду[19], українському урядові було наказано перейти на єдину для всієї Російської імперії систему мір.

У Петербурзі поступово схиляються до думки про доцільність повторної ліквідації гетьманської форми правління та реалізації курсу Петра I в українських справах у повному обсязі. Нова імператриця Анна Іоанівна була переконана, що «…перемена в правлении малороссийском (проведена Петром I) от народа с великою благодарностию принята, только старшине, грабительства и других злых намерений ради, то было противно»[20].

29 січня 1734 р. Кабінет міністрів, обговоривши ситуацію в Гетьманщині, виробив «всеподданическое мнение», адресоване цариці. У ньому насамперед наголошувалося на необхідності скасування гетьманства. Лівобережну Україну пропонувалося знову передати з відання Іноземної колегії до Сенату як звичайну провінцію: «И сие содержать секретно, а в указах и в прочих письмах не показывать, что намерение имеется гетмана не выбирать…»[21]

29 травня 1733 р. О. Шаховський зустрівся з гетьманом Д. Апостолом і звинуватив його в прагненні передати владу генеральній старшині, не порадившись з ним. Важко хворий гетьман, заляканий погрозами, запевнив, що не давав розпоряджень щодо передачі влади в Гетьманщині генеральній старшині після своєї смерті. Хоча, як стверджують джерела, генеральний писар М. Турківський повідомив О. Шаховському, що наказ про передачу управління генеральній старшині дав особисто гетьман Д. Апостол[22].

Протистояння хворого Д. Апостола та генеральних старшин спробам О. Шаховського зосередити в руках останнього управління справами Гетьманщини дослідник О. Струкевич називає політичним лавіруванням гетьмана[23]. На нашу думку, це була фінальна спроба Д. Апостола захистити й без

того ослаблену гетьмансько-старшинську владу в Гетьманщині.

У 1734 р., після смерті Д. Апостола, Анна Іоанівна видала маніфест, в якому запевнялося, що гетьманські вибори невдовзі відбудуться. В той же час князю О. Шаховському, поставленому на чолі правління гетьманського уряду, надається таємна інструкція, в якій прозоро сформульовано його завдання в Гетьманщині: сприяти тому, щоб український народ «приобыкал к великороссийскому Управленню»[24].

Після смерті гетьмана Д. Апостола відбулася чергова ліквідація гетьманства. Фактично, правителем Війська Запорозького став князь О. Шаховський, який в усьому керувався «Решительными пунктами». Шаховський отримав від цариці Анни таємну інструкцію добиватися зближення української старшини з росіянами, сприяти змішаним шлюбам, а з іншого боку, – не допускати зближення й шлюбів українців з білоруською, а також з польською та українською – правобережною – шляхтою. Також О. Шаховському було доручено поширювати серед населення чутки, що всі неполадки, утиски, податкові тягарі, кривди походять від гетьмана й що без гетьмана буде краще. Шаховському таємно доручалося наглядати за українськими членами правління, і якщо за ними виявиться щось підозріле, то заарештувати їх і призначити людей, прихильних до російського уряду[25].

Призначення на гетьмана такої непересічної і досвідченої постаті, як Данило Апостол, спричинило певні заворушення на Правобережжі, активізувалися також запорожці, які захотіли перейти під його захист. Справа в тому, що після зруйнування Чортомлицької Січі запорожці переселилися в урочище Олешки (на територію Кримського ханства) і були змушені визнати зверхність Туреччини. На цій Січі хан заборонив запорожцям будувати укріплення, тримати артилерію і навіть мати січову церкву (вінпереконував січовиків прийняти іслам). Були також труднощі економічного характеру. Такий стан речей, звичайно, не задовольняв запорожців, і вони не сподівалися на об'єднання з Гетьманщиною. Останнє фактично вимагало порозуміння з Росією, але противником цього був кошовий отаман Кость Гордієнко. У 1728 р., коли його було скинуто з отаманства, запорожці звернулися з проханням про амністію та дозвіл повернутися у російське підданство. Ця спроба, однак, була безуспішною, і гору на певний час узяла антиросійська партія. Зі смертю К. Гордієнка 1733 р. запорожці таки перейшли на бік Росії і заснували Січ над р. Підпільною (так звана Нова Січ), а влітку 1734 р. уклали угоду про своє повернення і «прощення» з царицею Анною Іоанівною[26].

Отже, з другої чверті XVIII ст. відносини між Гетьманщиною й Російською імперією загострилися. Російський уряд будь-яким способом намагався ліквідувати автономні залишки Гетьманщини. Відбувалося втручання в усі сфери життя та внутрішню політику. У своїх рішеннях гетьман Д. Апостол ставав залежним від російського імператора. Україна втратила як політичну, так і економічну незалежність. Російський уряд намагався за будь-яку ціну остаточно ліквідувати суверенітет українських земель та втілити в життя ідею «завершення збирання Руських земель». Українсько-російські відносини досліджуваного періоду набули чіткого феодально-васального відтінку, де Україна виступала у ролі залежного васала, на якого вона остаточно перетворилася після смерті гетьмана Д. Апостола.

---

[1] Джиджора І. Матеріяли московського «Архива Министерства юстиции» до історії Гетьманщини / І. Джиджора // Записки НТШ. – Львів, 1908. – Т. 86. – Кн. 6. – С. 59–81.

[2] Крупницький Б. Гетьман Данило Апостол і його доба / Б. Крупницький. – К. : Україна, 2004. – 286 с.

[3] Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVII–XVIII століттях : кордони, населення, право / О. Гуржій. – К. : Основи, 1996. – 222 с.

[4] Горобец В. Выборы без выбора: реставрация гетманства на Украине в 1727 году / В. Горобец // Родина. – 2009. – № 2. – С. 75–77.

[5] Коструба Т. Гетьман Данило Апостол (1727–1734) / Т. Коструба // Літопис «Червоної калини». – 1993. – № 10?12. – С. 46.

[6] Пасічник С. Напрями впливу російської влади на функціонування та розвиток гетьманського управління в XVIII ст. / С. Пасічник // Грані. – 2011. – № 6. – С. 8.

[7] Пришляк В. Гетьманат доби Данила Апостола: спроби відновлення козацької автономії / В. Пришляк // Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації україністів. Історія : зб. наук. ст. – Чернівці, 2004. – Ч. 2. – С. 34.

[8] Горобець В. Політичний устрій українських земель другої половини XVII – XVIII століть : Гетьманщина, Запорожжя, Слобожанщина, Правобережна Україна (спроба структурно-функціонального аналізу) / В. Горобець; НАН України; Ін-т іст. України. – К., 2000. – 96 с.

[9] Горобець В. Присмерк Гетьманщини: Україна в роки реформ Петра I / В. Горобець; НАН України, Ін-т іст. України. – К., 1998. – 323 с.

[10] Полное собрание законов Российской империи. – С.Пб., 1830. – Т. 14. – С. 845.

[11] Коструба Т. Гетьман Данило Апостол (1727–1734) / Т. Коструба // Літопис «Червоної калини». – 1993. – № 10-12. – С. 48.

[12] Ділова документація Гетьманщини : зб. док. – К. : Наук. думка, 1993. – С.145 – 146.

[13] Гетьманські універсали в колекції Чернігівського історичного музею імені В. Тарновського // Сіверянський літопис. – 1998. – № 6. – С. 65.

[14] Пасічник С. Напрями впливу російської влади на функціонування та розвиток гетьманського управління в XVIII ст. / С. Пасічник // Грані. – 2011. – № 6. – С. 9.

[15] Пришляк В. Гетьманат доби Данила Апостола: спроби відновлення козацької автономії / В. Пришляк // Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації україністів. Історія : зб. наук. ст. – Чернівці, 2004. – Ч. 2. – С. 34.

[16] Гетьманські універсали в колекції Чернігівського історичного музею імені В. Тарновського // Сіверянський літопис. – 1998. – № 6. – С. 72.

[17] Гамбург Л. С. З історії судово-реформаторської діяльності українських гетьманів у XVIII ст. / Л. Гамбург // Актуальні проблеми розвитку суспільної думки і практики управління : зб. наук.пр. – Вип. 5. – Ч. 2 : Доповіді учасників Міжнародної наукової конференції «Влада та культура». – Запоріжжя : РВП «Видавець», 1999. – С.60.

[18] Горобець В. Українсько-російські політичні відносини другої половини XVII – XVIII ст. : тенденції, характер, етапи / В. Горобець, О. Струкевич // Український історичний журнал. – 1997. – № 1. – С. 25.

[19] Дневные записки малороссийского подскарбия генерального Якова Марковича. – М., 1859. – Ч. 2. – С. 131.

[20] Анисимов Е. Анна Иоанновна / Е. Анисимов // Вопросы истории. – 1993. – № 4. – С. 22.

[21] Бумаги Кабинета Министров императрицы Анны Иоановны : – в 5 т. – Т. 4. : 1735 г. // Сборник Императорского русского исторического общества. (Далі – СИРИО). – 1901. – С. 57.

[22] Крупницький Б. Гетьман Данило Апостол і його доба / Б. Крупницький. – К. : Україна, 2004. – С. 127.

[23] Горобець В. Українсько-російські політичні відносини другої половини XVII–XVIII ст. : тенденції, характер, етапи / В. Горобець, О. Струкевич // Український історичний журнал. – 1997. – № 1. – С. 39.

[24] Там само. – С. 37.

[25] Ліквідація української державності наприкінці XVII – у XVIII ст. // Політична історія України : посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В. Танцюри. – К., 2001. – С. 314.

[26] Гетьман Данило Апостол, його роль і місце в історії України : матеріали наук. читань. – Полтава : АСМ, 2005. – С. 65.

УДК 94(477.4)«17/18»

© Валерій Кундельський
(Хмельницький)

ЕКОНОМІЧНИЙ ЧИННИК В УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИНАХ У ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ XVIII – В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст.

У статті розглянуто вплив економічного фактора на політичне становище поляків у Правобережної Україні наприкінці XVIII – першій половині XIX ст.; проаналізовано особливості та окремі напрями українсько-польських відносин даного регіону.

Ключові слова: *поляки, інкорпорація, етнічні, соціально-класові протиріччя, відносини, Правобережна Україна, самодержавство.*

В.Кундельский

Экономический фактор в украинско-польских отношениях в Правобережной Украине в конце XVIII – первой половине XIX ст.

В статье рассмотрено влияние экономического фактора на политическое положение поляков в Правобережной Украине в конце XVIII – первой половины XIX ст.; проанализированы особенности и отдельные направления украинско-польских отношений в данном регионе.

Ключевые слова: *поляки, инкорпорация, этнические, социально-классовые противоречия, Правобережная Украина, самодержавие.*

W.Kundelskiy

Economical Factor of Ukrainian-Polish Relations in the Right-Bank Ukraine in the Beginning of XVIII – First Half of the XIX Centuries

The article analyses political situation of Polish people in the Right-Bank Ukraine in the first half of XIX century and some aspects of Ukrainian-Polish negotiations in this region.

Key words*: Polish people, incorporation, ethnic and social-class conflicts, Right-Bank Ukraine.*

Проблеми міжнаціональних відносин є актуальними в умовах сучасного державотворення в Україні. Адже непорозуміння етнічного характеру між народами впродовж століть не лише підривали мир у всьому світі, але й ставали причиною локальних воєн. Вони й сьогодні є визначальним чинником конфліктів у світі. Тому потрібно враховувати досвід міжнаціональних відносин у різні історичні часи.

В українській і зарубіжній історіографії поки що недостатньо вивчено питання українсько-польських міжнаціональних відносин у Правобережній Україні кінця XVIII – першої половини XIX ст. В. Антонович, М. Костомаров, М. Грушевський, Д. Дорошенко, І. Крип'якевич, В. Сарбей, О. Субтельний, В. Верига, Д. Бовуа, О. Реєнт, Б. Гудь, П.-Р. Магочій, Р. Симоненко, Д. Табачник, Я. Грицак, А. Філінюк, Н. Щербак та інші звертали увагу на складність українсько-польських відносин з моменту включення регіону до складу Російської імперії та в наступні історичні періоди.

Так, Р. Симоненко і Д. Табачник у праці «Українсько-польські відносини та боротьба за єдність України» представляють українську історію, боротьбу за єдність України в широкому контексті європейської історії, особливу увагу звернено на «довге» XIX ст.

Львівський дослідник Б. Гудь у своїй книзі визначає розвиток українсько-польських конфліктів XIX – першої половини XX ст. на території Правобережжя і Східної Галичини через призму